

Centralny Program Badań Podstawowych 08.06

Grupy tematyczny III

Temat 7.5

Model przestrzenny rekreacji mieszkańców w obrębie
wielkiej aglomeracji miejskiej (na przykładzie Łodzi)

Etap II (1987 rok)

"Model przestrzenny codziennego wypoczynku mieszkańców
Łodzi na otwartych terenach"

Wykonał zespół

Zakładu Geografii Miast i Tury

Instytutu Geografii Ekonomicznej

i Organizacji Przestrzeni

Uniwersytetu Łódzkiego

w składzie:

prof.dr hab.S.Liszewski

mgr E.Paradzińska

mgr A.Wolaniuk

Ł ó d ź - 1987 rok

Wypoczynek codzienny mieszkańców Łodzi (na otwartych przestrzeniach)

Prezentowany tekst jest pierwszą częścią większego opracowania poświęconego modelowi przestrzennemu wypoczynku mieszkańców dużej aglomeracji przemysłowej, analizowanej na przykładzie Łodzi. Część ta dotyczy wypoczynku codziennego (bez wolnych sobót i niedziel) i to tylko takiego, który odbywa się na otwartych przestrzeniach i związany jest w jakimś stopniu z ruchem człowieka. Model ten nie uwzględnia znacznie bogatszej w formy i dłuższej w czasie, tej części wypoczynku codziennego, którą mieszkańcy miasta realizują w pomieszczeniach zamkniętych, w tym również we własnych mieszkaniach czy domach.

Konstrukcja zamierzonego modelu, którego ułomnością jest ujęcie statyczne, odwzorowujące stan z okresu prowadzonych badań, poprzedzona zostanie szczegółową analizą mieszkańców badanego miasta, potencjalnych miejsc wypoczynku oraz warunków umożliwiających wypoczynek na wolnych przestrzeniach. Analiza ta obejmuje w szczególności:

1. Charakterystykę demograficzną i zawodową mieszkańców Łodzi ze zwróceniem szczególnej uwagi na ich potrzeby i możliwości wypoczynku codziennego.
2. Bilans codziennego czasu wolnego mieszkańców badanego miasta ze szczególnym uwzględnieniem czasu wolnego przeznaczonego na wypoczynek na otwartych przestrzeniach.
3. Charakterystykę przestrzeni wypoczynkowych będących codziennie do dyspozycji mieszkańców badanego miasta.
4. Analizę czynników warunkujących miejsce i czas codziennego wypoczynku na otwartych przestrzeniach mieszkańców Łodzi.

5. Analizę codziennego wypoczynku mieszkańców Łodzi na otwartych przestrzeniach miasta.

Wyniki wymienionych badań i analiz staną się podstawą konstrukcji teoretycznego modelu wypoczynku mieszkańców Łodzi na otwartych przestrzeniach miasta.

1. Charakterystyka mieszkańców Łodzi

W granicach administracyjnych Łodzi (214,3 km²) w końcu 1986 roku (stan na dzień 31 grudnia 1986 roku) zamieszkiwało 847 409 mieszkańców, co plasowało to miasto na drugim miejscu po Warszawie wśród wszystkich miast Polski. Jednocześnie jest to najgęściej zaludniony obszar wśród wszystkich dużych aglomeracji miejskich kraju. Na 1 km² , w okresie prowadzonych badań mieszkało 3 956 mieszkańców. Inną charakterystyczną cechą dla mieszkańców Łodzi jest znaczna przewaga liczbowa kobiet nad mężczyznami. Pierwsza z tych grup stanowi aż 54, 05% ogółu mieszkańców miasta.

Podane informacje pozwalają na pierwsze, bardzo ogólne jeszcze określenie badanego miasta. Jest to duża, pod względem liczby mieszkańców aglomeracja miejska, gęsto zabudowana, o dominacji kobiet, których mieszka tu około 70 tys. więcej niż mężczyzn.

Z punktu widzenia analizy potrzeb i możliwości wypoczynkowych bardzo istotnym elementem jest określenie struktury wieku badanej zbiorowości (tabela nr 1). Struktura wieku mieszkańców Łodzi charakteryzuje się z jednej strony, trwającą od blisko 25 lat stagnacją demograficzną oraz zaznaczającą się nadal wyraźnie "wyrwą" w rocznikach od 40 do 55 lat, z drugiej zaś, znaczącym udziałem ludności w wieku 55 - 65 lat, a przede wszystkim 30 - 40 lat.

Najliczniej, w obecnej strukturze mieszkańców miasta, repre-

zentowane są roczniki urodzone w latach 1946 - 1956, czyli w okresie powstawania polskiego wyżu demograficznego. Ludności urodzonej w latach 1947 - 1951 (35 - 39 lat) zamieszkuje obecnie w Łodzi ponad 79 tysięcy, a w latach 1952 - 1956 (30 - 34 lat) jeszcze więcej, bo prawie 82 tysiące. Wymienione grupy wiekowe zdecydowanie dominują obecnie w strukturze demograficznej miasta. Drugą kulminację, ale tylko wśród kobiet, stanowią mieszkańcy w wieku 55 - 65 lat. Urodzeni w latach 1922 - 1926 stanowią obecnie blisko 55 tys. mieszkańców, z czego ponad 32 tys. to kobiety. Jeszcze liczniejszą jest grupa osób urodzona w latach 1927 - 1931, jest ich bowiem ponad 57 tys., w tym prawie 33 tys. kobiet.

Ludność najmłodszych roczników to znaczy od 0 do 25 lat występuje w Łodzi w ilościach bardzo zbliżonych. Wielkość poszczególnych roczników, w tym przedziale waha się od 9 350 osób urodzonych w 1986 roku do 11 756 osób urodzonych w 1980 roku. Zbliżone są tu również proporcje pomiędzy liczbą kobiet i mężczyzn.

Dzieląc mieszkańców Łodzi na grupy wiekowe w zależności od ich aktywności i samodzielności zarówno prawnej jak i finansowej, określić możemy jednocześnie ich potencjalne możliwości codziennego wypoczynku na otwartych przestrzeniach.

Grupa najmłodszych mieszkańców miasta w wieku od 0 do 6 lat liczy około 77 tys. osób, co w przybliżeniu stanowi 9,1 % ogółu mieszkańców Łodzi. Z punktu widzenia możliwości samodzielnego wypoczynku na wolnych przestrzeniach jest to grupa najbardziej ograniczona. Dzieci w tym wieku najczęściej spędzają czas na wolnych przestrzeniach pod nadzorem dorosłych z tym jednak, iż w odniesieniu do dzieci uczęszczających do przedszkoli czas ten niemal programowo wydłuża się.

Drugą grupę stanowią dzieci w wieku od 7 do 15 lat, czyli wieku szkoły podstawowej. Grupa ta liczy niewiele ponad 96 tys. osób czyli 11,3 % całej omawianej populacji. Dzieci w omawianym wieku dysponują największą swobodą i możliwościami pobytu na otwartych przestrzeniach. Praktycznie jedynymi ogranicznikami tej formy wypoczynku jest tylko czas spędzany w szkole i na innych obowiązkowych z nakazu lub wyboru zajęciach oraz warunki pogodowe.

Grupa młodzieży w wieku szkoły średniej (16 - 19 lat) jest nieliczna, liczy bowiem około 36,5 tys. osób (4,3 % ogółu mieszkańców). Możliwości codziennego wypoczynku na otwartej przestrzeni przez tę grupę młodzieży w znacznym stopniu ograniczają obowiązki szkolne, często rozbudowane ponad miarę, różnego rodzaju formy dokształcania (języki, koła zainteresowań itp.) a wśród młodzieży wcześniej podejmującej pracę zarobkową - obowiązki zawodowe. Najliczniejszą, ale najbardziej wewnętrznie zróżnicowaną grupę mieszkańców miasta stanowi ludność w wieku produkcyjnym. Dla ułatwienia tej i tak ogólnie prowadzonej analizy przyjęto do grupy tej zaliczyć mieszkańców Łodzi, począwszy od 20 do 60 roku życia dla kobiet i 65 dla mężczyzn. Autor ma świadomość uproszczenia jakie niesie z sobą tak przyjęta klasyfikacja ale z punktu widzenia celu dla którego jest ona wprowadzona (ogólna charakterystyka) wydaje się być w pełni zadowalająca.

Ludności w wieku produkcyjnym (w przyjętym rozumieniu) mieszkało w Łodzi w końcu 1986 roku blisko 506 tys., co stanowi 59,7% ogółu badanej populacji. Duża rozpiętość wieku i różnorodność karier życiowych i zawodowych powoduje, iż ludność ta dysponuje różnymi możliwościami codziennego wypoczynku na otwartej przestrzeni. Pragnąc jednak dokonać pewnego uogólnienia stwierdzić

należy, iż większość zaliczonych do tej grupy mieszkańców Łodzi pracuje zawodowo, pozostaje w związkach małżeńskich, wychowuje dzieci, a ostatnio coraz więcej czasu przeznaczają na dodatkowe prace zarobkowe. Generalnie stwierdzić można, iż ludność w wieku produkcyjnym w bardzo dużym stopniu obciążona jest obowiązkami zawodowymi i rodzinnymi co powoduje, iż jej potencjalne możliwości codziennego wypoczynku na otwartych przestrzeniach są bardzo ograniczone.

Ostatnią grupę według zastosowanego podziału stanowią w Łodzi ludzie w wieku poprodukcyjnym, w zdecydowanej większości emeryci. Ludzi tych liczących w okresie prowadzonych badań 60 lat (u kobiet) lub 65 (u mężczyzn) lat i więcej, mieszka w Łodzi ponad 132 tys. czyli 15,7% wszystkich mieszkańców miasta. Ze względu na istniejące przepisy prawne wielkość tej grupy jest płynna, dotyczy to zwłaszcza jej powiększenia, co związane jest z przechodzeniem na tzw. wcześniejszą emeryturę oraz inne przepisy szczególne obowiązujące w różnych grupach zawodowych.

Emeryci potencjalnie dysponują największą ilością czasu i największymi możliwościami spędzania wolnego czasu na otwartych przestrzeniach. Ogranicznikami tej formy spędzania czasu w grupie tej jest stan zdrowia i warunki pogodowe oraz dodatkowe obowiązki, najczęściej rodzinne a także zawodowe.

Analizując strukturę wieku i płci mieszkańców Łodzi według przyjętych grup wiekowych stwierdzić można, iż największe potencjalne możliwości wypoczynku na wolnych przestrzeniach mają dzieci w wieku szkoły podstawowej i emeryci. Nieco mniejsze, głównie ze względu na brak samodzielności, są możliwości takiego wypoczynku przez dzieci w wieku przedszkolnym, a najmniejsze młodzieży w wieku szkoły średniej oraz najliczniejszej grupy ludności w wieku produkcyjnym, roz-

partywanej w masie, a nie jako indywidualne przypadki.

Ze względu na wielkość tej ostatniej grupy (blisko 60% mieszkańców Łodzi) oraz jej silne zróżnicowanie wewnętrzne (w odróżnieniu od pozostałych wydzielonych grup), poświęcimy jej nieco więcej miejsca.

Wśród ludności w wieku produkcyjnym podstawową część stanowią mieszkańcy czynni zawodowo czyli ci, którzy podjęli pracę zarobkową. Należy jednak przypomnieć, iż osoby czynne zawodowo obok ludności w wieku produkcyjnym mogą, i występują również w grupach wieku przed i poprodukcyjnym. W przypadku mieszkańców Łodzi pracuje zawodowo około 10 tys. osób przed ukończeniem 19 roku życia oraz około 35.tys. osób w wieku emerytalnym. Ta druga wielkość ze względu na liczne zmiany przepisów i zachęty ulega częstym wahaniom.

W grupie osób przyjętej przez nas jako grupa wieku produkcyjnego nieco ponad 80% stanowi ludność zawodowo czynna. Jest to wskaźnik wyjątkowo wysoki nawet wśród wielkich aglomeracji, co wynika głównie z bardzo dużej aktywności zawodowej kobiet mieszkających w tym mieście. Można to prześledzić analizując aktywność zawodową poszczególnych grup wiekowych. Wśród mężczyzn największą aktywnością zawodową odznacza się grupa w wieku 30 - 34 lat (ponad 99,9% mężczyzn w tym wieku jest czynnych zawodowo), choć mężczyźni począwszy od 25 do 50 roku życia w ponad 90% są czynni zawodowo. W przypadku grupy mężczyzn jest to zjawisko normalne i nie wymaga zbytniego komentarza.

Ewenementem w skali Polski i to raczej w złym tego słowa znaczeniu jest w Łodzi bardzo duży udział czynnych zawodowo kobiet. Kobiety w wieku od 25 do 50 lat w ponad 80% czynne są zawodowo, a w wieku 40 - 44 lat współczynnik ten przekracza nawet 90%. Również bardzo aktywne zawodowo są roczniki kobiet młodszych (np. w wieku 20 -

24 lata pracuje blisko 64% kobiet) oraz w wieku emerytalnym (prawie 11% kobiet w wieku 60 - 64 lata jest czynna zawodowo).

Omówione zjawisko w sposób zdecydowanie negatywny wpływa na możliwości przeznaczenia większej ilości czasu przez dorosłych mieszkańców Łodzi na regenerację sił, w tym również na wypoczynek na wolnych przestrzeniach.

Na potrzeby, ale i możliwości wypoczynku ludności w wieku produkcyjnym niewątpliwie wpływ ma również charakter wykonywanej pracy zawodowej. Nie wdając się w szczegółową analizę struktury zatrudnionych warto jednak zaznajomić się z pewnymi ogólnymi tendencjami. Przyjmując podział i nazewnictwo stosowane w Głównym Urzędzie Statystycznym, przypatrzmy się bliżej grupie pracowników zatrudnionych na stanowiskach nierobotniczych, czyli tym wszystkim, którzy kierują różnego szczebla jednostkami, są specjalistami zarówno w zawodach technicznych, jak i wszelkich innych. Grupa ta tradycyjnie nazywana była "pracownikami umysłowymi" co miało świadczyć, iż w pracy zawodowej tej grupy wymagany był głównie wysiłek umysłowy, intelektualny a w mniejszym stopniu wysiłek fizyczny. Pracujący na stanowiskach nierobotniczych stanowią w Łodzi pokaźną grupę około 176 tys. osób z czego w większości są to ludzie w wieku uznanym przez nas jako wiek zdolny do pracy. Pracujący na stanowiskach nierobotniczych stanowią w Łodzi ponad 34% całej grupy w wieku produkcyjnym oraz ponad 41% osób czynnych zawodowo. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż w zawodach nierobotniczych zatrudnione są głównie kobiety, które stanowią 57% wszystkich zatrudnionych na tych stanowiskach.

Podsumowując tę krótką analizę sytuacji demograficznej i zawodowej mieszkańców Łodzi zwrócić należy uwagę, iż jest to społeczność bardzo aktywna zawodowo, co dotyczy zwłaszcza mieszkającego tu kobiet,

a co ma niewątpliwy wpływ na możliwości organizacji codziennego wypoczynku. Mieszkańcy Łodzi w dużym stopniu zatrudnieni są w przemyśle (44,3% ogółu zatrudnionych) a zwłaszcza w wiodącej tu gałęzi jaką jest przemysł włókienniczy. Pewną "rekompensatą" dużego udziału kobiet w życiu zawodowym może być fakt, iż znaczna ich część pracuje na stanowisku nierobotniczym.

Przedstawione fakty i oceny sytuacji demograficznej i zawodowej mieszkańców Łodzi wskazują nie tylko na istniejący stan, ale również uświadamiają specyfikę tego miasta, co wydaje się być niezbędne przy prowadzeniu badań nad modelem wypoczynku i to nie tylko codziennego mieszkańców Łodzi.

2. Bilans codziennego czasu wolnego mieszkańców Łodzi.

Zagadnienia czasu wolnego znajdują się współcześnie w centrum zainteresowań badaczy reprezentujących wiele dyscyplin naukowych. Jest to związane z jednej strony ze zmniejszającym się wciąż czasem pracy zawodowej, z drugiej zaś koniecznością wypracowania zupełnie nowych modeli zagospodarowania tego czasu. Wraz z pojawieniem się czasu wolnego jako przedmiotu badań narodziły się problemy metodologiczne związane z koniecznością precyzyjnego określenia tego pojęcia, a nade wszystko sposobów czy metod jego badania. Problemy te nie zostały rozwiązane do dzisiaj, stąd w literaturze tego przedmiotu panuje duża dowolność, a uzyskiwane wyniki trudno są ze sobą porównywalne.

Generalnie mówić możemy o potencjalnym czasie wolnym człowieka oraz o czasie rzeczywistym. Miara tego pierwszego jest liczba godzin, która teoretycznie pozostaje człowiekowi do dyspozycji po odbyciu czy wykonaniu czynności obowiązkowych (np. pracy zawodowej) oraz tych, które są niezbędne dla normalnego funkcjonowania (tzw. potrzeby

fizjologiczne). Czas rzeczywisty jest natomiast miernikiem faktycznie pozostającego do dyspozycji człowieka czasu i może być wyliczony tylko drogą indywidualnych badań ankietowych, bardzo trudnych do przeprowadzenia w dużej skali.

Dla potrzeb prowadzonych badań określimy potencjalny czas wolny dla wydzielonych wcześniej grup wiekowych mieszkańców Łodzi, a następnie porównamy go (tylko fragmentarycznie) z wynikami badań ankietowych prowadzonych nad budżetem czasu mieszkańców tego miasta.

Przedstawiony w tabeli nr 2 bilans czasu mieszkańców Łodzi według grup wiekowych ma jak już zaznaczyliśmy charakter potencjalny i może jedynie służyć jako podstawa do określenia proporcji w strukturze czasu poszczególnych grup wiekowych oraz wyciągnięcia bardzo ogólnych wniosków. Pomijając główne czynności wypełniające dzienny czas mieszkańca badanego miasta warto zatrzymać się chwilę nad wielkością czasu wolnego. Zestawienie to potwierdza sygnalizowane wcześniej prawidłowości. Najwięcej czasu wolnego (należy pamiętać wciąż o potencjalnym charakterze tych wyliczeń) posiadają ludzie w wieku emerytalnym a następnie małe dzieci. Wśród pozostałych grup wiekowych czas wolny młodzieży i ludzi pracujących zawodowo jest jednakowo mały, a jedynie dzieci w wieku szkoły podstawowej dysponują jego większą ilością.

Pewną konfrontację tych teoretycznych rozważań z rzeczywistością umożliwiają badania ankietowe przeprowadzone na terenie Łodzi i województwa łódzkiego ^{przez} Departament Badań Społecznych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie. Badania te prowadzone były w okresie od 2 stycznia do 31 grudnia 1984 roku i objęły 1 419 osób w tym 998 mieszkańców Łodzi w wieku 18 lat i więcej. Były one prowadzone metodą rotacji dobowej. Ankieta wyróżniała 53 szczegółowe kategorie czynności jakie człowiek wykonuje w ciągu doby, które połączono w siedem grup

ogólnych (według takich samych grup zestawiono tabelę nr 2). Wyniki badań przedstawiono przy użyciu trzech parametrów: przeciętny czas trwania czynności na 1 osobę biorącą udział w badaniach, przeciętny czas trwania czynności na 1 osobę wykonującą daną czynność oraz odsetkiem osób wykonujących daną czynność. W zestawieniach tabelarycznych uwzględniano podział na mężczyzn i kobiety oraz na grupy zawodowo czynnych i zawodowo biernych.

Ze względu na tematykę naszego opracowania zajmiemy się tylko czasem wolnym. Niestety uzyskane w toku badań wyniki prezentują średni czas wolny wyliczony dla wszystkich badanych dni w ciągu całego roku kalendarzowego, łącznie z dniami wolnymi od pracy oraz urlopami, co zniekształca a nawet wypacza obraz codziennego czasu wolnego człowieka.

Uzyskane wyniki wskazują, iż średni statystyczny czas wolny każdego biorącego udział w badaniach mężczyzny wynosi dla czynnych zawodowo 5 godzin 12 minut, a dla biernych zawodowo 7 godzin 49 minut. Analogiczne wyniki zestawione dla kobiet wynoszą odpowiednio dla osoby czynnej zawodowo 3 godziny 29 minut i dla niepracującej zawodowo 5 godzin 19 minut.

Interesujących materiałów dostarcza cytowane opracowanie w zakresie średniego statystycznego dobowego czasu wolnego, rozpatrywanego według poszczególnych dni tygodnia. Podobnie jak poprzednio podane wartości, istnieją tu dość znaczne różnice pomiędzy przeciętnym czasem wolnym osób czynnych zawodowo i zawodowo biernych (wg mierzalnika przeciętnego czasu trwania na 1 osobę biorącą udział w badaniach). Wyraźnie prezentuje to załączone zestawienie (tabela nr 3).

Tabela nr 3

Czas wolny ogółem mieszkańców Łodzi według dni tygodnia
(w godzinach i minutach)

Dni tygodnia	Czynni zawodowo	Bierni zawodowo
Poniedziałek	2,55	6,06
Wtorek	3,34	5,33
Środa	2,52	5,40
Czwartek	3,27	5,12
Piątek	3,05	6,17
"Sobota pracująca"	4,09	5,35
Sobota wolna	6,58	3,50
Niedziela	8,38	6,56

Zróżło: Dobowy budżet czasu mieszkańców Łodzi i województwa łódzkiego w 1984 roku, GUS, Warszawa 1986

Znamienne, iż najdłuższy czas wolny pracujący zawodowo mają w "pracującą sobotę" (mniejszy wymiar godzin pracy zawodowej), a następnie we wtorek i w czwartek (pominięto w analizie dni wolne od pracy zgodnie z celem opracowania). Sugeruje to pewną cykliczność polegającą na tym, iż w co drugi dzień tygodnia pracujący zawodowo mieszkańcy Łodzi mają do swojej dyspozycji więcej czasu wolnego, który mogą przeznaczyć m.in. na wypoczynek. Rozkład czasu wolnego według dni tygodnia dla niepracujących jest odwrotnością zaobserwowanego cyklu. Bierni zawodowo najwięcej czasu wolnego mają w poniedziałek, środę i piątek czyli w te dni tygodnia, w których pracujący mają go najmniej.

Bardziej przydatnym ze względu na tematykę prowadzonych przez nas

badan, mogą okazać się informacje o tej części czasu wolnego, która spędzona była przez respondentów na otwartej przestrzeni (spacery, uprawianie sportów, wycieczki turystyczne). Na te czynności biorący udział w badaniu statystycznym mężczyzna czynny zawodowo przeznaczył dziennie 24 minuty, niepracujący zawodowo 49 minut. Te same wyliczenia wykonane dla kobiet wykazały, iż statystyczna kobieta czynna zawodowo wypoczywa na otwartej przestrzeni 12 minut dziennie, a kobieta nie obciążona pracą zawodową 34 minuty.

Te ostatnie wyliczenia pokazują skalę badanego zjawiska, ograniczającego się zaledwie do kilkunastu czy najwyżej kilkudziesięciu minut na dobę. Oczywiście należy wciąż pamiętać, że są to wyliczenia średnie obejmujące wszystkie pory roku i dni w badanym roku, co bardzo upraszcza, a nawet zniekształca obraz badanego zagadnienia, ale jednocześnie umożliwia przynajmniej ogólną orientację w wielkości czasu przeznaczonego na wypoczynek spędzany na otwartych przestrzeniach.

Wymienione wcześniej przyczyny (uśrednienie badań ankietowych) powodują, iż praktycznie wyniki badań ankietowych nie są porównywalne z potencjalnym bilansem czasu zestawionym w tabeli nr 2. Musimy mieć jednak świadomość, iż czas wolny spędzany na otwartych przestrzeniach przez mieszkańców Łodzi stanowi nie tylko małą część czasu całej doby (1-3%), ale również niewielką część (w granicach 5 - 10%) czasu wolnego statystycznego mieszkańca miasta w wieku powyżej 18 lat.

Zarówno wielkość czasu wolnego, jak również jego zagospodarowanie (zwłaszcza na otwartych przestrzeniach) zmienia się w zależności od pory roku, dni tygodnia, a także konkretnych warunków pogodowych każdego dnia.

3. Charakterystyka otwartych przestrzeni wypoczynkowych Łodzi

Pod pojęciem otwartych przestrzeni wypoczynkowych rozumieć będziemy w tej pracy wszystkie te przestrzenie miejskie, które ze względu na charakter użytkowania pełnią funkcję wypoczynkową, i na których mogą spędzać swój wolny czas mieszkańcy miasta.

Pojęcie otwartych przestrzeni wypoczynkowych rozumiane tu jest w sensie biologicznym czy geograficznym (otwarta, to znaczy pozbawiona zabudowy, nie przykryta dachem) a nie prawnym. Stąd też do omawianych tu przestrzeni zaliczymy w mieście zarówno ogrody przydomowe, stanowiące często własność prywatną i dostępne tylko wąskiemu gronu osób, jak również ogrody działkowe, o ograniczonej dostępności a także, a może przede wszystkim, zarówno biologicznie jak i prawnie otwarte i dostępne dla ogółu mieszkańców parki miejskie czy lasy komunalne.

Określenie globalnej powierzchni tak rozumianych terenów otwartych jest niezwykle trudne i wymaga bardzo pracochłonnych i szczegółowych, prowadzonych na mapach w dużej skali (1:5 000, 1:2 000), badań nad użytkowaniem ziemi. Stąd w naszej analizie posłużymy się z jednej strony materiałem statystycznym zaczerpniętym z Łódzkiego Przedsiębiorstwa Ogrodniczego (tabela nr 4), z drugiej zaś szacunkiem określającym tereny ogrodów przydomowych w Łodzi. Analizę tych ostatnich obszarów ograniczymy jedynie do określenia liczby osób mieszkających w indywidualnym budownictwie w otoczeniu ogrodów, przyjmując umownie, iż wszyscy mieszkający w takich warunkach korzystają z otoczenia swoich domów dla wypoczynku na otwartej przestrzeni.

Łódź z racji swojego położenia geograficznego na głównym dziale wodnym Polski, ale przede wszystkim ze względu na szybki, z pominię-

ciem jakichkolwiek rygorów planistycznych zwłaszcza w drugiej połowie XIX wieku, rozwój przestrzenny, pozbawiona została większych obszarów zieleni naturalnej. Istniejące współcześnie w tym mieście tereny zielone w niewielkim tylko stopniu są pozostałościami dawnych kompleksów leśnych. W większości zaś są wytworem działalności ludzkiej i to głównie ostatnich kilkudziesięciu lat.

Ogólna powierzchnia terenów zielonych Łodzi (z wyłączeniem ogrodów przydomowych) szacowana jest na ponad 4 725 ha (tabela nr 4), co stanowi około 22% całej powierzchni miasta. Zarówno rozkład przestrzenny tych terenów jak i ich struktura rodzajowa jest bardzo zróżnicowana w obrębie garnic administracyjnych miasta.

Analizując globalnie wielkość terenów zielonych Łodzi w podziale na dzielnice administracyjne, okazuje się, iż najlepsze warunki kontaktu z otwartymi przestrzeniami wypoczynkowymi mają mieszkańcy dzielnicy Bałuty, na terenie której aż 35,5% stanowią tereny zielone. Na drugim miejscu znalazła się dzielnica Polesie (23,7%). Znacznie mniej terenów zielonych posiadają pozostałe dzielnice administracyjne Łodzi, w których udział procentowy tych terenów w ogólnej powierzchni dzielnicy jest bardzo podobny i wynosi: Górna - 15,2%, Śródmieście - 14,1%, i Widzew 12,6%.

Dla pełnego obrazu wielkości terenów otwartych w poszczególnych dzielnicach Łodzi warto zapoznać się z zestawieniem (tabela nr 5), obrazującym liczby osób zamieszkujących domy z ogrodami przydomowymi. Analiza tego zestawienia zmienia dość wyraźnie nasze wyobrażenia o potencjalnych możliwościach wypoczynku na otwartych przestrzeniach mieszkańców różnych dzielnic badanego miasta. Okazuje się bowiem, iż aż 29% mieszkańców dzielnicy Górna może wypoczywać na terenach otwartych jakimi są ogrody przydomowe, ale tylko 0,5% mieszkańców dziel-

nicy Śródmieście dysponuje takimi warunkami.

Analiza tabel 4 i 5 pozwala na ustalenie rzeczywistych możliwości wypoczynku na otwartych przestrzeniach przez mieszkańców poszczególnych dzielnic miasta. Porównując wielkość terenów zielonych oraz liczbę osób mieszkających w domach z ogrodami wydaje się, iż najkorzystniejsze warunki wypoczynku na otwartych przestrzeniach posiadają mieszkańcy Bałut a następnie w kolejności - Widzewa, Górnej i Polesia, a najgorsze - Śródmieścia. Do wyciągnięcia takich wniosków upoważniają nas wyliczenia wielkości terenów zielonych przypadające na 1 mieszkańca dzielnicy, po odjęciu liczby osób mieszkających w domach z ogrodami. Wskaźniki te, w kolejności wymienionych dzielnic, wynoszą: $100,5 \text{ m}^2$ na mieszkańca Bałut mieszkającego w domu bez ogródka, $58,9 \text{ m}^2$ na mieszkańca Widzewa, po 56 m^2 na mieszkańców Górnej i Polesia oraz 9 m^2 na mieszkańca Śródmieścia.

Przedstawione wartości liczbowe jak również zestawienia statystyczne zamieszczone w tabelach nr 4 i 5 dają nam pewien ogólny obraz potencjalnych możliwości spędzania czasu wolnego na otwartych przestrzeniach przez mieszkańców Łodzi.

Analizując przytoczone liczby obrazujące wielkości powierzchni zielonych przypadających na mieszkańców poszczególnych części miasta należy jednak pamiętać o rozszerzonym w stosunku do oficjalnych statystyk pojęciu terenów zielonych Łodzi jakie zastosowano w tej pracy.

Podstawową część terenów zielonych Łodzi, nie ze względu jednak na zajmowaną powierzchnię, ale na charakter i pełnione funkcje, stanowią lasy komunalne, parki i zieleńce miejskie, ogrody działkowe oraz ośrodki wypoczynkowe i przywodne.

L a s y k o m u n a l n e

Jak już wcześniej napisano Łódź pomimo, iż wyrosła na obszarach

dawnej puszczy dysponuje współcześnie bardzo niewielkimi kompleksami lasów naturalnych o starym drzewostanie. Łączna powierzchnia lasów komunalnych obejmuje niewiele ponad 1 472 ha (tabela nr 4), co stanowi 6,8% powierzchni miasta w granicach administracyjnych oraz 31% wszystkich terenów zielonych. Lasy występują w czterech z pięciu dzielnic administracyjnych miasta (brak ich w Śródmieściu), choć ich rozmieszczenie terytorialne jest bardzo silnie zróżnicowane. Największy i praktycznie jedyny duży kompleks leśny na terenie Łodzi znajduje się w dzielnicy Bałuty. Jest to Las Łagiewnicki. Kompleks ten o powierzchni około 1,1 tys. ha położony jest w północno-wschodniej części miasta. Jest to obszar źródliskowy rzeki Bzury. Las Łagiewnicki jest naturalną pozostałością dawnych puszczy porastających tereny krawędziowe Wyżyny Łódzkiej i zarówno ze względu na ukształtowanie terenu, na którym występuje, jak również stary drzewostan należy do najciekawszych i chętnie odwiedzanych terenów zielonych Łodzi. Las ten został zagospodarowany zarówno dla potrzeb turystycznych (znakowane szlaki piesze) jak i wypoczynkowych (ośrodek sportowo-rekreacyjny - Arturówek, Ośrodek Profilaktyczno-Wypoczynkowy "Prząśniczka") i jest obecnie miejscem wypoczynku dużej grupy mieszkańców Łodzi.

Drugim większym kompleksem leśnym Łodzi jest Polesie Konstytynowskie położone w dzielnicy Polesie. Na terenie tej dzielnicy lasy zajmują niewiele ponad 100 ha powierzchni, w tym około 87 ha zajmuje wspomniany wyżej kompleks, sąsiadujący z utworzonym w oparciu o dawne tereny leśne Parkiem Kultury i Wypoczynku "Zdrowie". Na terenie lasów Polesia Konstytynowskiego utworzono w 1930 roku pierwszy w Łodzi rezerwat przyrodniczy. Ochroną prawną objęto w nim 9,7 ha lasu grądowego (grąd wilgotny).

Pozostałe obszary leśne Łodzi występują głównie na dalekich peryferiach miasta, są bardzo rozdrobnione i zajmują niewielkie przestrzenie.

Parki i zieleńce

Na terenie Łodzi znajdują się 32 parki miejskie, które łącznie z niewielkimi zieleńcami zajmują powierzchnię 837,5 ha. Największą powierzchnię ta forma terenów zielonych zajmuje w dzielnicy Polesie a następnie w dzielnicach Bałuty i Widzew (tabela 4). Wśród parków Łodzi zdecydowanie dominuje Park Kultury i Wypoczynku, zajmujący powierzchnię 320 ha oraz dwa niemal jednakowe pod względem powierzchni parki im. A.Mickiewicza 46,23 ha oraz im. J.Poniatowskiego - 41,22 ha. Z pozostałych parków miejskich jeszcze tylko trzy przekraczają powierzchnię 20 ha. Są to parki: im. I Maja - 33,5 ha, im. 3 Maja - 23,52 ha oraz im. XX Lečia PRL o powierzchni równej 20,0 ha.

Rozmieszczenie parków miejskich w Łodzi jest odwrotnością w stosunku do lasów komunalnych. Parki w zdecydowanej większości występują na terenach zabudowy miejskiej, która w Łodzi może być identyfikowana z obszarem zamkniętym obwodową linią kolejową. Wyjątkiem wśród dużych parków jest Park Kultury i Wypoczynku, położony po stronie zewnętrznej wspomnianej linii kolejowej oraz niewielka ilość parków położonych w dolinach kilku rzek łódzkich.

Największy park Łodzi - Park Kultury i Wypoczynku - powstał na terenach lasu wykarczowanego w okresie I wojny światowej przez mieszkańców Łodzi. Początki jego tworzenia należy datować na lata dwudzieste (1924 - 1929), a obecnie realizowana koncepcja powstała na początku lat siedemdziesiątych. Park jest dużym zespołem zieleni zagospodarowanej, pełniącym szereg funkcji bardzo specjalistycznych składających się łącznie na wypoczynek. Znajduje się tu m.in.

Miejski Ogród Zoologiczny założony w latach 1937-1938, Ogród Botaniczny, którego początki datują się na 1946 rok, stadion sportowy ŁKS i tereny treningowe, zespół basenów "Fala", Wesołe Miasteczko (Lunapark), Ogród Jordanowski, zbiorniki wodne, tereny spacerowe i inne. Jest to nie tylko największy powierzchniowo park Łodzi, ale również największy pod względem liczby odwiedzających osób w celach wypoczynkowych otwarty obszar miasta.

Drugi pod względem zajmowanej powierzchni park Łodzi - im.J. Poniatowskiego - powstał w oparciu o zieleń lasu miejskiego w latach 1904 - 1910. W swym pierwotnym założeniu był to park spacerowo-krajobrazowy z niewielką tylko ilością urządzeń do uprawiania rekreacji czynnej (korty tenisowe). Dogodne położenie, w bezpośrednim sąsiedztwie zabudowy śródmiejskiej sprawiało, iż był on licznie odwiedzany. Obecnie zainteresowanie tym parkiem jako miejscem wypoczynku codziennego znacznie zmalało.

Trzeci, duży obszar zieleni parkowej tworzy w Łodzi park im.A. Mickiewicza (ul. Zgierska 135-137). Historia powstania tego parku jest bardzo typowa dla wielu istniejących współcześnie parków łódzkich. Założony został około 1860 roku po parcelacji majątku rodziny Zawiszów jako park przydworski, a następnie wykupiony przez zamożną rodzinę fabrykancką - Heinzlów. Do czasu wykupienia go przez władze miejskie w 1937 roku pełnił funkcję prywatnego parku rezydencjonalnego zamkniętego dla mieszkańców miasta. Obecnie ze względu na usytuowanie w pobliżu parku nowych osiedli mieszkaniowych, jego rola w codziennym wypoczynku znacznie wzrosła.

Pozostałe, znacznie mniejsze powierzchniowo parki łódzkie ze względu na ich usytuowanie w zabudowie miejskiej pełnią rolę terenów spacerowych dla mieszkańców najbliższej zlokalizowanych osiedli

mieszkaniowych.

Ogrody działkowe

Zupełnie odmienną funkcję wśród terenów otwartych Łodzi pełnią ogrody działkowe, które są miejscem czynnego wypoczynku dla wielu mieszkańców tego miasta. Ogrody działkowe użytkują ponad 581 ha powierzchni, co stanowi 2,7% powierzchni administracyjnej Łodzi oraz 12,3% wszystkich terenów zielonych miasta. Na powierzchni tej wydzielonych jest 13 470 pojedynczych działek, co uzmysławia nam skalę omawianego zjawiska oraz potencjalne możliwości wypoczynku przez dość znaczną liczbę mieszkających w tym mieście.

Rozmieszczenie ogrodów działkowych na terenie Łodzi jest dość zróżnicowane. Największą powierzchnię zajmują one na terenie dzielnicy Widzew, gdzie stanowią blisko 29% wszystkich terenów zielonych. Tu również występuje największa liczba działek (4 424). Na drugim miejscu znajduje się dzielnica Bałuty (182 ha), choć rola ogrodów działkowych wśród terenów zielonych jest tu znacznie mniejsza. Powierzchnia zajęta przez ogrody działkowe stanowi bowiem zaledwie 8% terenów zielonych Bałut. Znacznie mniejsze powierzchnie zajmuje omawiana forma w dwóch następnych dzielnicach Łodzi tzn. na Polesiu (115 ha) oraz Górnej (87 ha), a w postaci ledwie szczątkowej występuje w Śródmieściu Łodzi (2,4 ha).

Wielkość poszczególnych ogrodów działkowych jest w Łodzi dość zróżnicowana i waha się od ponad 30 ha do 0,5 ha z tym jednak, iż dominują ogrody małe powierzchniowo, nie przekraczające 5 ha powierzchni. Ogrody poza zwartą zabudową dzielnicy Śródmieście występują niemal na obszarze całej Łodzi i to zarówno w przemieszaniu z zabudową mieszkaniową jak i przemysłową. Większe ich zgrupowanie daje się wydzielić wzdłuż obwodowej linii kolejowej, co z punktu

widzenia zarówno warunków rekreacyjnych dla człowieka jak i warunków ekologicznych dla uprawiania tam roślin, wydaje się być najmniej przydatne.

Ośrodki wypoczynkowe

Łódź należy do miast wyjątkowo ubogich w ośrodki wypoczynkowe a zwłaszcza w takie, które mogą zaoferować kontakty z wodą. Obszar zagospodarowany jako ośrodki wypoczynkowe zajmuje w Łodzi mniej niż 100 ha powierzchni (97,7 ha), z czego ponad 3/4 znajduje się w granicach jednej tylko dzielnicy - Górnej. Pozostałe dzielnice Łodzi praktycznie nie posiadają urządzonych ośrodków wypoczynkowych, co ma niewątpliwie wpływ na ograniczenie możliwości codziennego wypoczynku na otwartych przestrzeniach przez mieszkańców znacznie części Łodzi.

Dzielnica Górna obejmująca południową część miasta dysponuje dwoma dużymi ośrodkami wypoczynkowymi położonymi na obszarach przywodnych. Większy z nich, a zarazem największy w Łodzi zlokalizowany został w oparciu o zbiornik wodny utworzony na rzece Ner. Ośrodek ten oficjalnie nazwany Wojewódzkim Ośrodkiem Sportu i Rekreacji w Parku im. 1 Maja, a przez mieszkańców nazywany tradycyjnie "Stawami Stefańskiego" dysponuje kąpieliskiem, dwiema plażami, wypożyczalnią sprzętu pływającego, szatnią, restauracją itp. Wokół zbiornika o obwodzie około 2,5 km wiedzie aleja spacerowa.

Drugi duży ośrodek wypoczynkowy zwany "Stawami Jana" zorganizowany został w oparciu o rzekę Olechówkę (dopływ Neru) i jej dolinę. Znajduje się tu zbiornik wodny o powierzchni około 4,5 ha, na którym zorganizowano kąpielisko. Wokół stawu urządzono piaszczystą plażę, boiska i ogródek jordanowski.

Poza omówionymi, działa na terenie Łodzi kilka innych ośrodków

wypoczynkowych, których jednak ranga i znaczenie dla codziennego wypoczynku jest mniejsze.

Podsumowując ten ogólny przegląd terenów zielonych Łodzi stanowiących podstawową część terenów otwartych, na których może być realizowany codzienny wypoczynek mieszkańców miasta, warto zwrócić uwagę na kilka cech charakterystycznych.

Tereny zielone Łodzi obejmują ponad jedną piątą powierzchni administracyjnej miasta, co może sugerować dość duże nasycenie nimi tkanki miejskiej. Szczegółowa analiza wykazuje jednak, iż pogląd taki jest dość odległy od rzeczywistości. Składa się na to z jednej strony struktura terenów ogólnie nazywanych zielonymi, z drugiej zaś, ich przestrzenne rozmieszczenie.

W strukturze terenów zielonych Łodzi dominują skwery, trawniki, zieleń międzyblokowa (najczęściej niska) i inne znacznie mniej wydajne dla wypoczynku człowieka formy zagospodarowania roślinnością. Stanowią one łącznie około 36,7% ogólnej powierzchni zieleni miejskiej. Drugie miejsce w tej strukturze zajmują lasy komunalne (31,2%), co jednak wynika z istnienia praktycznie jednego dużego kompleksu lasu, położonego w północno-wschodniej części miasta. Kolejne miejsca zajmują parki i zieleńce (17,7%), ogrody działkowe (12,3%) oraz ośrodki wypoczynkowe (2,1%). Przedstawiona struktura terenów zieleni Łodzi wskazuje na dość dużą dostępność dla codziennego wypoczynku, ale jest to głównie dostępność do trawników czy skwerów, których zieleń w najmniejszym stopniu wpływa na regenerację sił fizycznych człowieka.

Struktura terytorialnego rozmieszczenia terenów zieleni bardzo wyraźnie wskazuje na istnienie dzielnic pokrzywdzonych i uprzywilejowanych w mieście. Do tych pierwszych należy głównie Śródmieście,

i w mniejszym stopniu, ze względu na występowanie zabudowy indywidualnej z ogrodami, Widzew i Górna. Dzielnicami uprzywilejowanymi pod tym względem są głównie Bałuty i w mniejszym stopniu Polesie.

Warto jeszcze zwrócić uwagę na dostępność terytorialną poszczególnych form terenów zielonych Łodzi. Największą dostępność, ze względu na towarzyszenie zabudowie mieszkaniowej, ma zieleń niska (trawniki, skwery itp). Nieco mniejszą, ale też wystarczająco dużą dostępnością charakteryzują się parki i zieleńce, których zdecydowana większość znajduje się w strefie zwartej zabudowy miasta, ograniczonej obwodową linią kolejową. Gorszą dostępnością odznaczają się ogrody działkowe, które koncentrują się w pasie wspomnianej linii kolejowej oraz po jej zewnętrznej stronie. Złą dostępność posiadają ośrodki wypoczynkowe, które zlokalizowane są na obrzeżach miasta i których jest mało. Najgorszą dostępnością, dla ogółu mieszkańców miasta, odznaczają się jednak lasy komunalne, a praktycznie jedyny duży i mający znaczenie wypoczynkowe kompleks lasu komunalnego - Łągiwniki. Zajmuje on północno-wschodnią część Łodzi i praktycznie dla mieszkańców wielu osiedli położonych nie tylko na południu miasta, ale również w centrum, czy na zachodzie jest on niemożliwy do użytkowania w ramach codziennego wypoczynku na otwartych przestrzeniach.

Ta kończąca analizę otwartych przestrzeni wypoczynkowych klasyfikacja dostępności dla codziennego wypoczynku terenów zielonych miasta wyraźnie określa istniejące w Łodzi potencjalne warunki spędzania codziennego czasu wolnego na otwartych przestrzeniach przez mieszkańców miasta.

4. Warunki klimatyczne i ich wpływ na wypoczynek mieszkańców Łodzi na otwartych przestrzeniach

Położenie Łodzi w określonej strefie klimatycznej determinuje możliwości wypoczywania mieszkańców tego miasta na otwartych przestrzeniach. Istnienie sezonów wypoczynkowych odznaczających się najbardziej dogodnymi warunkami klimatycznymi odgrywa znacznie mniejszą rolę dla wypoczynku codziennego. Ten ostatni uzależniony jest w głównym stopniu od stanu pogody, która zachęca lub utrudnia przebywanie na otwartych przestrzeniach.

Warunki meteorologiczne występujące na interesującym nas obszarze prezentuje tabela 6. Wynika z niej, iż tylko trzy zimowe miesiące odznaczają się średnią minusową temperaturą, która może stanowić utrudnienie przebywania na otwartej przestrzeni. Mało dogodnymi temperaturami charakteryzuje się również na terenie Łodzi marzec i listopad, natomiast pozostałe siedem miesięcy ze względu na temperaturę posiadają dogodne warunki do przebywania na terenach niezabudowanych.

Znacznie istotniejszym dla omawianej formy wypoczynku są jednak stany pogodowe występujące na terenie Łodzi. Zestawienie wykonane dla 1985 roku (tabela 6) uświadamia, iż tylko 42 dni w omawianym roku były w Łodzi dniami pogodnymi czyli takimi, gdzie bez względu na panującą temperaturę, stosując odpowiedni strój można było przebywać na otwartej przestrzeni bez potrzeby używania dodatkowego zabezpieczenia (parasol, płaszcz deszczowy itp.). Dni pogodne stanowiły zaledwie 11,5% wszystkich dni roku i z wyjątkiem listopada, w którym nie było ani jednego takiego dnia, oraz sierpnia, gdzie było ich najwięcej (10 dni) występowały po kilka w każdym miesiącu.

Znacznie istotniejszym dla omawianej formy wypoczynku są jednak stany pogodowe występujące na terenie Łodzi. Zestawienie wykonane dla 1985 roku (tabela nr 6) uświadamia nam, iż tylko 42 dni w omawianym roku były w Łodzi dniami pogodnymi czyli takimi, gdzie bez względu na panującą temperaturę, stosując odpowiedni strój można było przebywać na otwartej przestrzeni bez potrzeby używania dodatkowego zabezpieczenia (parasol, płaszcz deszczowy itp.). Dni pogodne stanowiły zaledwie 11,5% wszystkich dni roku i z wyjątkiem listopada, w którym nie było ani jednego takiego dnia oraz sierpnia, gdzie było ich najwięcej (10 dni) występowały po kilka w każdym miesiącu.

Mniej korzystne, choć nie wykluczające pobytu na otwartej przestrzeni są pogody pochmurne lub mgliste. Łącznie takich dni było w Łodzi w 1985 roku 184, czyli ponad 50% dni roku (50,3%). Najmniej korzystne dla omawianej formy wypoczynku są dni z opadami deszczu lub śniegu. Opady nie tylko utrudniają, ale często wręcz eliminują możliwość przebywania na otwartych przestrzeniach, zwłaszcza w celach wypoczynkowych, które nie są przecież obowiązkiem lecz dobrowolną formą spędzania swojego czasu wolnego. Dni z opadami było w badanym roku w Łodzi aż 261 czyli 71,3% wszystkich dni roku.^{x)}

Analiza stanów pogodowych występujących na terenie Łodzi umożliwia dokonanie przybliżonego bilansu możliwości wypoczywania na otwartych przestrzeniach. Okazuje się, iż mieszkańcy Łodzi tylko z racji panującej pogody mają bardzo ograniczone możliwości wypoczynku na terenach otwartych. Przyjmując, iż warunki takie stwarza-

^{x)} Dokonując tego bilansu musimy pamiętać, iż pogoda ulega zmianie często w ciągu jednego dnia. Stąd w podanym zestawieniu liczba dni wg stanów pogody jest większa od liczby dni w roku. Strukturę procentową wyliczono w stosunku do 366 dni.

rzają obok dni pogodnych również dni pochmurne i mgliste otrzymujemy 226 dni, czyli prawie 62% dni roku oraz nieco ponad 46% dni z podanym w tabeli 6 stanem pogody. Bilans ten powinno się pomniejszyć o dni w miesiącach zimowych z temperaturą poniżej 0° , czyli o około dalszych 70 dni w roku. Wyliczenie to choć bardzo ogólne i mocno uproszczone prowadzi do wniosku, iż mieszkańcy Łodzi ze względu na stany pogodowe posiadają dogodne warunki do odpoczynku na otwartych przestrzeniach przez około 150-170 dni w roku czyli przez połowę dni roku. Ograniczenie to należy koniecznie uwzględnić konstruując model codziennego wypoczynku mieszkańców Łodzi na otwartych przestrzeniach, stanowi ono bowiem pewien próg naturalny, którego przekroczenie jest bardzo trudne o ile wręcz niemożliwe.

Z warunkami klimatycznymi panującymi na obszarze Łodzi łączy się w sposób pośredni stan zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego pyłami i gazami produkowanymi przez miasto. Imisję zanieczyszczeń w poszczególnych dzielnicach Łodzi prezentuje tabela 7.

Tabela nr 7

Imisja zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego w Łodzi
wg dzielnic (zanieczyszczenie pyłami w $t/km^2/rok$)

D z i e l n i c e	Z a n i e c z y s z c z e n i e			
	Średnie		Maksymalne	
	1980 r.	1985 r.	1980 r.	1985 r.
Ł ó d ź	208	238	1 051	1 166
Bałuty	144	141	301	270
Górna	165	196	361	420
Polesie	281	185	465	326
Śródmieście	464	502	1 051	1 166
Widzew	178	175	297	377

Źródło: Rocznik Statystyczny Województwa Łódzkiego 1986r.

Analiza tej tabeli prowadzi do bardzo alarmujących wniosków. W rozpatrywanym okresie pięciu lat (1980 - 1985) wielkość zanieczyszczenia terenów miejskich pyłami znacznie się powiększyła. Wzrost ten dla obszarów całego miasta wynosi 30 ton na km^2 powierzchni rocznie i jest różny w poszczególnych dzielnicach.

Największe zanieczyszczenie pyłami występowało i występuje nadal na terenie dzielnicy Śródmiejskiej Łodzi, gdzie w ostatnich latach nastąpił dalszy wzrost o 38 ton i obecnie na każdy km^2 powierzchni tej dzielnicy spada rocznie 502 tony pyłów. Jest to wartość bardzo wysoka, a przy uwzględnieniu zanotowanych w 1985 roku wartości maksymalnych (1 166 ton/ km^2 w 1985 roku) wręcz katastrofalna.

Nieco mniejsze zanieczyszczenie pyłami obserwować można na obszarach pozostałych dzielnic Łodzi, z których jedynie ^{na}Górnej nastąpił w omawianym okresie wzrost zapylenia. Dzielnice Polesie, Widzew i Bałuty zmniejszyły stan zanieczyszczenia pyłami (najwięcej Polesie), co może wskazywać na pozytywne trendy. Klasyfikując dzielnice Łodzi ze względu na stan zanieczyszczenia pyłami czyli na wynikającą z tego szkodliwość dla zamieszkania, możemy uznać iż najkorzystniejsze warunki bytowania mają mieszkańcy Bałut i Widzewa, znacznie gorsze mieszkańcy Polesia i Górnej, natomiast wręcz tragiczne mieszkańcy Śródmieścia Łodzi.

Przeprowadzona analiza zarówno społeczeństwa Łodzi będącego podmiotem naszego zainteresowania jak również warunków determinujących w istniejącej sytuacji możliwości spędzania wolnego czasu na otwartych przestrzeniach (długość czasu wolnego, wielkość i dostępność otwartych przestrzeni wypoczynkowych, warunki klimatyczne panujące na terenie miasta), pozwala na sformułowanie kilku ogólniejszych wniosków dotyczących podjętego tematu badań.

a) Społeczeństwo Łodzi charakteryzuje się kilkoma cechami indywidualnymi, odróżniającymi je od innych społeczności wielkomiejskich w naszym kraju. Jest to społeczność, ze względu na strukturę wieku stara lub przynajmniej szybko starzejąca się. W strukturze płci dominują kobiety, których nadwyżka w stosunku do liczby mężczyzn sięga kilkudziesięciu tysięcy. Mieszkańcy Łodzi odznaczają się dużą aktywnością zawodową. Dotyczy to zwłaszcza kobiet, wśród których jest ona wyjątkowo duża w skali wielkich aglomeracji Polski. Łodzianie utrzymują się głównie z pracy w przemyśle i to w dużym stopniu przemyśle lekkim, należącym do nisko płatnych. Wzrasta zatrudnienie w zawodach nierobotniczych, w których pracę podejmują głównie kobiety, zwłaszcza w młodszych, nie przekraczających 40 lat rocznikach wieku. Charakterystyka społeczeństwa Łodzi bardzo wyraźnie wskazuje na jego robotniczy charakter, co rzuca zarówno na wielkość pozostającego w dyspozycji człowieka czasu wolnego, jak również pewne cechy mentalności, zaznaczające się w stosunku do spędzania codziennego czasu wolnego na otwartych przestrzeniach.

b) Bilans codziennego czasu wolnego mieszkańców Łodzi potwierdził w całej rozciągłości wnioski płynące z analizy demograficznej mieszkańców miasta. Łodzianie dysponują bardzo niewielkim czasem wolnym (jest on różny w zależności od stosunku zawodowego), z którego niewielką tylko część liczącą zaledwie kilkanaście minut dziennie przeznaczają na wypoczynek na otwartych przestrzeniach. W poszczególnych grupach wiekowych najwięcej czasu wolnego posiadają małe dzieci w wieku szkoły podstawowej, a na końcu ludzie w wieku produkcyjnym oraz młodzież w wieku szkoły średniej.

Analiza bilansu czasu badanej społeczności wykazała raczej niechęć do spędzania czasu wolnego na otwartych przestrzeniach oraz potwierdziła znaną prawdę o wielkości czasu wolnego przez ludność

w wieku przed- i poprodukcyjnym oraz duże przeładowanie codziennego życia różnorodnymi obowiązkami przez ludność w wieku produkcyjnym oraz młodzież w wieku szkoły średniej.

c) Łodzianie posiadają do dyspozycji dość znaczne powierzchnie terenów otwartych nadających się do spędzania czasu wolnego. Niestety struktura zarówno rodzajowa jak i przestrzenna (rozmieszczenie) tych terenów utrudnia a czasami wręcz uniemożliwia ich właściwe wykorzystanie. W strukturze terenów zielonych Łodzi dominują skwery, trawniki, zieleń międzyblokowa i inna o najmniej korzystnych właściwościach dla regeneracji sił fizycznych (najczęściej jest to zieleń niska, teren porośnięty trawą). Dość znaczne powierzchnie zajmują w mieście lasy komunalne i ogrody działkowe, zdecydowanie małą - tereny ośrodków wypoczynkowych. Obok struktury rodzajowej terenów otwartych, utrudnieniem w wykorzystaniu tych terenów dla celów codziennego wypoczynku jest ich rozmieszczenie. Najbardziej wartościowe dla wypoczynku tereny lasu komunalnego ze względu na swoje położenie są trudno dostępne dla mieszkańców większości dzielnic mieszkaniowych. Podobnie wygląda sytuacja z ośrodkami wypoczynkowymi i częściowo ogrodami działkowymi. Najkorzystniejszą lokalizację z punktu widzenia koncentracji miejsc zamieszkania mają w Łodzi parki i zieleńce. Najmniejszymi powierzchniami zieleni dysponuje centralna dzielnica miasta - Śródmieście, największymi - dzielnice Polesie i Bałuty. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż ponad 100 tys. mieszkańców miasta mieszka w domach z ogródkami, co umożliwia im praktycznie stały i nie skrzepowany kontakt w czasie wolnym z terenem otwartym.

d) Analiza warunków klimatycznych w jakich znajduje się Łódź wykazała, iż z punktu widzenia stanów pogody mieszkańcy miasta mają potencjalne możliwości spędzania na otwartych przestrzeniach poło-

wę dni w roku, co jest bardzo poważną barierą środowiskową. Dodatkowo stwierdzono znaczne zanieczyszczenie terenów miasta pyłami przemysłowymi. Najgorsze pod tym względem warunki posiadają mieszkańcy Śródmieścia, najlepsze - mieszkańcy Bałut. Porównanie zanieczyszczenia pyłami z wielkością, a co za tym idzie, dostępnością otwartych terenów zieleni, wyraźnie wskazuje na bardzo złe warunki w jakich żyją mieszkańcy Śródmieścia Łodzi i względnie korzystne warunki mieszkańców Bałut.

Wymienione bariery i uwarunkowania utrudniające codzienny wypoczynek mieszkańców badanego miasta na otwartych przestrzeniach orientuje nas w potencjalnych (w obecnym etapie rozwoju) możliwościach, jakimi dysponuje przeciętny mieszkaniec Łodzi w zakresie zagospodarowania swojego codziennego czasu wolnego.

5. Przykłady codziennego wypoczynku mieszkańców Łodzi na otwartych przestrzeniach.

Dotychczasowe nasze rozważania miały więcej lub mniej charakter teoretyczny poparty pewnymi ogólnymi wartościami statystycznymi. W tej części pracy pragniemy zweryfikować prezentowane wcześniej tezy czy założenia wynikami konkretnych badań empirycznych prowadzonych w ostatnich latach na terenie Łodzi.

Badania empiryczne nad codziennym wypoczynkiem mieszkańców na otwartych przestrzeniach należą do bardzo trudnych i pracochłonnych. Wymagają one bowiem posługiwania się technikami badań bezpośrednich terenowych, a zwłaszcza pomiaru, ankiety czy kwestionariusza czyli bezpośredniego kontaktu z ludźmi, którzy właściwie w tym czasie wypoczywają.

Przeprowadzone badania mają charakter reprezentacyjny i umożliwiają weryfikację naszych poglądów i teorii. W pracy przedstawione zostaną badania prowadzone w 5 kompleksach ogrodów działkowych, w Parku Kultury i Wypoczynku w Łodzi, w Miejskim Ogrodzie Zoologicznym i "Wesołym Miasteczku" oraz w Parku im. A. Mickiewicza w Łodzi. Przedstawione zostaną również wyniki badań sondażowych prowadzonych w ośrodku wypoczynkowym "Stawy Stefańskiego".

Wypoczynek w ogrodach działkowych

Szczegółowe badania ankietowe przeprowadzono na terenie pięciu, celowo wybranych kompleksach ogrodów działkowych. Wybór terenu badań podyktowany został chęcią prześledzenia sytuacji w ogrodach położonych w różnych dzielnicach Łodzi oraz założonych w różnych okresach. I tak, badania objęły POD (Pracownicze Ogrody Działkowe) "Sielanka" oraz POD im. Władysława Bytomskiej, położone w dzielnicy Śródmieście, POD im. Obrońców Pokoju w dzielnicy Widzew oraz dwa ogrody POD im. Montwiłła-Mireckiego i POD "Pigwa", zlokalizowane w dzielnicy Polesie. Zadbano również o reprezentację ogrodów ze względu na ich wiek. Najstarszy z badanych kompleksów POD im. Montwiłła-Mireckiego liczy już dziś ponad 50 lat, najmłodszy POD "Pigwa" zaledwie 3 lata. Pozostałe trzy ogrody założono w połowie lat pięćdziesiątych. Mają one zatem po około 30 lat.

Łącznie na terenie badanych ogrodów zinwentaryzowano 1 331 działek (tabela nr 8), co w przybliżeniu stanowi niecałe 10% wszystkich działek ogrodowych Łodzi. Tak więc i pod tym względem przyjęta reprezentacja umożliwia uogólnienia.

W badaniach starano się znaleźć odpowiedź na dwa pytania; jakie grupy społeczne użytkują ogrody działkowe w Łodzi oraz w jakiej odległości od użytkowanego ogrodu mieszkają jego właściciele.

Analiza zebranych materiałów pozwala stwierdzić, iż największą grupę wśród użytkowników ogrodów stanowią emeryci, którzy dysponują blisko 40% wszystkich badanych działek. Udział tej grupy społecznej kształtuje się różnie w różnych ogrodach, choć można tu zaobserwować wyraźne korelacje jej udziału w zależności od wieku ogrodu. W najstarszym z badanych ogrodów (POD Montwiłła-Mireckiego) aż 75% wszystkich działek należy do emerytów, a w najmłodszym (POD "Pigwa") tylko 25%. W trzech pozostałych ogrodach udział działek użytkowanych przez emerytów kształtuje się na poziomie 32-50%.

Na drugim miejscu wśród użytkowników znajdują się czynni zawodowo robotnicy (około 34%). Udział ich większy jest w ogrodach młodszych a zwłaszcza w POD im. Obrońców Pokoju, który został założony jako ogród zakładowy jednej z największych fabryk włókienniczych Polski ZPB im. Obrońców Pokoju. Czynni robotnicy użytkują tam blisko 43% wszystkich działek.

Dalsze miejsce wśród posiadaczy działek w badanych ogrodach zajmują pracownicy administracji (16,4%), przy czym ich udział wyraźnie wzrasta w najmłodszym z badanych ogrodzie - POD "Pigwa", gdzie jest to grupa dominująca.

Udział pozostałych grup społecznych (inż.-techniczni, kadra kierownicza, wolne zawody) jest niewielki i kształtuje się na poziomie 3,5 - 4,3% ogółu badanych działek.

Analiza użytkowników badanych ogrodów działkowych wykazała wyraźną zależność pomiędzy wiekiem ogrodu a grupą użytkujących go mieszkańców miasta. Im starsze ogrody, tym większy w nich udział emerytów, im młodsze, tym wzrasta udział robotników a zwłaszcza pracowników administracji mających prawdopodobnie łatwiejszy dostęp do nowo tworzonych ogrodów.

Łącznie emeryci i robotnicy użytkują około 72% wszystkich przebadanych działek. Przeprowadzone wywiady i obserwacje pozwalają na wskazanie różnic w długości pobytu w ogrodach jakie zachodzą pomiędzy tymi dwiema grupami użytkowników. Emeryci przebywają w ogrodach niemal codziennie przez cały sezon (od wiosny do jesieni), z wyjątkiem dni wolnych od pracy, a zwłaszcza niedziel i świąt. Robotnicy (jak również przedstawiciele innych grup czynnych zawodowo) wypoczywają w ogrodach głównie w dni wone od pracy, to znaczy w soboty i niedziele, a tylko sezonowo (wczesna wiosna) w niektóre dni powszednie.

Możliwość przebywania w ogrodzie działkowym uzależniona jest również od odległości dzielącej stałe zamieszkanie od działki oraz dogodność połączenia komunikacyjnego pomiędzy tymi dwoma punktami.

Zestawienie statystyczne zamieszczone w tabeli 8 pozwala stwierdzić, iż ponad 21% użytkowników działek mieszka w bezpośrednim ich sąsiedztwie (do 500 m), a dalszych blisko 30 % w odległości, którą można pokonać pieszo w 15 minut (do 1 000 m). Tak więc ponad 50% posiadaczy badanych działek mieszka w takiej od nich odległości, która umożliwia praktycznie codzienne ich użytkowanie w celach wypoczynkowych. Pewne utrudnienie w częstym użytkowaniu swoich działek mogą mieć ci ich posiadacze, którzy mieszkają w odległości przekraczającej 2 km (ponad 26%), co wydłuża czas dojścia pieszo lub zmusza do korzystania z często niedogodnie przebiegających tras miejskich środków lokomocji.

Przeprowadzone badania wskazują na znaczną rolę jaką w codziennym wypoczynku na otwartej przestrzeni odgrywają w Łodzi ogrody działkowe. Ilość działek (wciąż dalece niewystarczająca w stosunku do potrzeb mieszkańców miasta) umożliwia wypoczynek na nich kilkudziesięciu tysiącom Łódzian (40-50 tys. osób), z których tylko część

i tylko w sezonie "warzywno-ogrodowym" spędza tu codzienny swój czas wolny. Większość użytkuje działki w dni wolne od pracy. Do tych pierwszych należą napewno emeryci, którzy stanowią blisko 40% posiadaczy działek w łódzkich ogrodach (t.j. 15 - 20 tys. osób) i którzy w większości mieszkają w sąsiedztwie ogrodu, lub przyjeżdżając do niego z odleglejszych części miasta spędzają w nim dużą część dnia.

Wypoczynek spędzony w ogrodach działkowych - obok faktu, iż odbywa się na otwartej przestrzeni i w otoczeniu zieleni, często wysokiej - posiada dodatkową zaletę: jest to prawie zawsze wypoczynek czynny, związany z pracą fizyczną, jaką każdy działkowicz wkłada w uprawę i pielęgnację własnego kawałka ziemi. Tak więc codzienny wypoczynek Łódzian w ogrodach działkowych obejmuje wprowadzić tylko niewielką i praktycznie jedną grupę społeczną mieszkańców miasta, należy jednak do najbardziej wartościowych form spędzania wolnego czasu.

Wypoczynek w Parku Kultury i Wypoczynku

Jak już wcześniej prezentowano, największym - nie licząc lasu komunalnego "Łągiwniki" - kompleksem zieleni w Łodzi jest Park Kultury i Wypoczynku "Zdrowie". Park ten powstał na terenach wykarczowanego wcześniej lasu, które w ten sposób przywrócone zostały miastu dla celów rekreacyjnych i wypoczynkowych. Ostatnia koncepcja zagospodarowania parku pochodzi z lat siedemdziesiątych i wciąż jest jeszcze w fazie realizacji.

W obecnym stanie zagospodarowania park jest nie tylko największym powierzchniowo otwartym obszarem wypoczynkowym w Łodzi, ale dysponuje również największą ilością obiektów i urządzeń, które

zgromadzone w niewielkiej odległości umożliwiają znaczną różnorodność form spędzania czasu wolnego.

Udział wypoczywających na terenie Parku Kultury i Wypoczynku był przedmiotem szczegółowych badań terenowych prowadzonych w sezonie wiosenno-letnim 1984 roku. Badania te dotyczyły ustalenia liczby osób wypoczywających w poszczególnych częściach i obiektach, mieszczących się na terenie parku, jak również określenie miejsca zamieszkania uczestniczących w tym wypoczynku osób, czyli zasięgu przestrzennego parku, a tym samym jego roli i znaczenia dla mieszkańców Łodzi.

Badania prowadzone nad określeniem ilości wypoczywających przeprowadzone zostały w piątki (6 lipca i 3 sierpnia), poprzedzające weekendy i polegały na rejestracji liczby sprzedanych biletów do ogrodu zoologicznego i botanicznego oraz do zespołu basenów kąpielowych i "wesołego miasteczka". Jednocześnie w te same dni prowadzono pomiar bezpośredni wypoczywających w ogrodzie jordanowskim oraz na terenach parkowo-leśnych. Łącznie tak prowadzone badania umożliwiły określenie liczby osób, które wypoczywały na terenie parku w dni "pracujące" to znaczy w piątki 6 lipca i 3 sierpnia.

Inną technikę stosowano przy określeniu miejsca zamieszkania osób wypoczywających w parku. W okresie od 15 maja do 15 września 1984 roku w dni "pracujące" przeprowadzono wywiady z osobami wypoczywającymi na terenach parkowo-leśnych. Badaniami takimi objęto łącznie reprezentację liczącą 500 wypoczywających, co pozwoliło na określenie proporcji ^wzasięgu terytorialnym osób wykorzystujących Park Kultury i Wypoczynku "Zdrowie" dla codziennego wypoczynku na otwartej przestrzeni. Wyniki prowadzonych badań zestawiono w tabeli nr 9.

Wypoczynek codzienny w Parku Kultury i Wypoczynku w Łodzi (badania z 1984 roku)

Wyszczególnienie	6 lipca 1984 roku (piątek)		3 sierpnia 1984 roku (piątek)		Reprezentacyjne badania ankietowe (15.V-15.IX 1984r) w %
	w liczbach	w %	w liczbach	w %	
A. Liczba osób wypoczywających ogółem w tym:	6 505	100,0	8 847	100,0	
1. Ogród Zoologiczny	1 160	17,8	1 438	16,3	
2. Ogród Botaniczny	279	4,3	275	3,1	
3. Zespół basenów "Fala"	224	3,4	2 848	32,2	
4. Wesołe miasteczko	3 264	50,2	2 486	28,1	
5. Ogród jordanowski	278	4,3	170	1,9	
6. Tereny parkowo-leśne	1 300	20,0	1 630	18,4	
B. Miejsca zamieszkania wypoczywających w Parku Kultury i Wypoczynku (reprezentacja 500 osób)					
1. Do 1000 metrów					4,6
2. 1000 - 2000					20,2
3. 2000 - 3000					25,4
4. 3000 - 4000					11,8
5. 4000 - 5000					10,0
6. 5000 i więcej					28,0

Źródło: Tadeusz Królak, Funkcja wypoczynkowa Parku Kultury i Wypoczynku w Łodzi (maszynopis pracy magisterskiej), Łódź, 1985

Globalna liczba wypoczywających na terenie parku w badanych dniach wahała się od 6,5 do 8,8 tys. osób i była uzależniona od stanu pogody, która w większym lub mniejszym stopniu umożliwiała korzystanie z kąpielii w istniejącym tu zespole basenów "Fala". Obserwację tę potwierdza fakt, iż liczba korzystających w obu dniach z pozostałych urządzeń i obszarów parku była zbliżona.

Największym powodzeniem na terenie parku cieszył się odpoczynek na obszarze "wesołego miasteczka", które odwiedzane jest codziennie przez kilka tysięcy (2,5 - 3,3) osób. W większości są to dzieci z rodzicami lub starszymi członkami rodzin oraz młodzież.

W dni pogodne, zwłaszcza słoneczne dużą frekwencją cieszy się również zespół odkrytych basenów kąpieliskowych, który jako jedyny w Łodzi posiada nie tylko stałą temperaturę wody (woda sztucznie podgrzewana), ale również sztuczne falowanie. Na basenach i terenie je otaczającym (plaża trawiasta) w zwykły dzień tygodnia wypoczywa blisko 3,0 tys. osób. Jest to zarazem obiekt o najmniej ustabilizowanej liczbie wypoczywających, co przypisać należy częstym zmianom pogody. Na basenach wypoczywa głównie młodzież oraz dzieci z rodzicami.

W dniach prowadzenia badań kompleksowych nad liczbą wypoczywających na terenie Parku Kultury i Wypoczynku dość znaczna grupa Łódzian spędzała swój wolny czas na terenach parkowo-leśnych, wypoczywając poprzez spacerowanie lub bierne siedzenie czy leżenie na trawie. W dniu 6 lipca osób takich zanotowano 1,3 tys., a w następnym dniu nawet 1,6 tys. Liczby te świadczą o dość dużym zainteresowaniu omawianym parkiem, w którym spędzają swój codzienny wolny czas w sposób bierny. Są to najczęściej ludzie w wieku produkcyjnym lub starsi. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż oba dni pomiarów

przypadły na okres wakacyjno-urlopowy, co może zniekształcać obraz codziennego wypoczynku. Wśród zarejestrowanych mogli bowiem znajdować się również i ci mieszkańcy Łodzi, którzy przebywali na urlopie i urlop ten spędzali w Łodzi, wypoczywając m.in. w parku.

Dużym zainteresowaniem wypoczywających w parku cieszył się również Ogród Zoologiczny, który odwiedziło w badane dni ponad 1 tys. osób (1,2 - 1,4 tys.). Wśród zwiedzających byli przedstawiciele różnych grup wiekowych, co potwierdza charakter poznawczy tej formy spędzania czasu wolnego.

Największą stabilizację liczby wypoczywających odznaczał się Ogród Botaniczny, w którym przebywało po niecałe 300 osób w każdym z badanych dni. Niska frekwencja mieszkańców Łodzi w tym ogrodzie wynika z jego charakteru i sposobu zagospodarowania. Ogród Botaniczny można bowiem oglądać lub spacerować po nim, brak tam natomiast miejsca na gry i zabawy, jak również bardziej swobodny sposób spędzania czasu.

Również niewielką frekwencją cieszył się ogród jordanowski, który w całości "okupowany" jest przez dzieci i pilnujących je dorosłych.

Przeprowadzona analiza spędzania czasu wolnego na terenach Parku Kultury i Wypoczynku w Łodzi wykazała nie tylko wielofunkcyjność tego obszaru, ale również dość wyraźną specjalizację w zakresie wieku wypoczywających. Z pewnym uproszczeniem można przyjąć, iż dzieci wypoczywają w ogródku jordanowskim, w "wesołym miasteczku" oraz na basenach kąpielowych. Młodzież przybywa do parku głównie w celu zabawy w "wesołym miasteczku" oraz wypoczynku czynnego na basenach. Ludzie w wieku produkcyjnym wypoczywają na terenach parkowo-leśnych oraz towarzyszą dzieciom w różnych częściach parku.

Wreszcie mieszkańcy Łodzi w wieku poprodukcyjnym wypoczywają na terenach parkowo-leśnych a także towarzyszą dzieciom w ogrodzie jordanowskim, odwiedzają również dość często Ogród Botaniczny. Jedynie Ogród Zoologiczny jest terenem odwiedzanym przez wszystkie grupy wiekowe.

Analiza zasięgu przestrzennego wypoczywających na terenach omawianego parku wskazuje na ich dość odległe miejsca zamieszkania. Przyjmując odległość do 2 km jako taką, którą można pokonać pieszo w 30 minut, czyli w czasie dość powszechnie akceptowanym przy pokonywaniu przestrzeni miejskiej stwierdzić możemy, iż tylko niecałe 25% zbadanych osób mieszka w zasięgu tej ekwidystanty. Pozostali wypoczywający w parku przybyli tu ze znacznie większych odległości, a aż 28% z nich mieszka dalej niż 5000 m od miejsca wypoczynku.

Badania nad zasięgiem przestrzennym miejsc zamieszkania wypoczywających na terenie Parku Kultury i Wypoczynku "Zdrowie" w Łodzi wskazują na ogólnomiejską rangę tego terenu, na co składa się nie tylko znaczna powierzchnia zagospodarowanej zieleni oraz dogodne położenie komunikacyjne względem centralnych części miasta a także dwóch nowych dzielnic mieszkaniowych (Teofilów i Retkinia), ale przede wszystkim szeroki program oferowanego wypoczynku, przyciągający ludzi różnych grup wiekowych, zamieszkujących w różnych częściach miasta.

Wśród zlokalizowanych na terenie parku urządzeń i obiektów, największym powodzeniem cieszą się: Ogród Zoologiczny i "wesole miasteczko". Aby sprawdzić prawdziwość wniosków wyciągniętych w oparciu o badania sondażowe przeprowadzone w dniach 6 lipca i 3 sierpnia, przeprowadzono badania porównawcze w inne jeszcze dni w sezonie wiosenno-jesiennym (tabela nr 10).

Wypoczynek codzienny w Miejskim Ogródzie Zoologicznym oraz

"Wesołym Miasteczku" w Łodzi (okres badań maj-wrzesień 1984r.)

Dzień prowadzonych badań	Miejski Ogród Zoologiczny w Łodzi (liczba osób)	"Wesołe Miasteczko" w Łodzi (liczba osób)
18 maja 1984r. (piątek)	3 500	1 615
15 czerwca 1984r.(piątek)	1 720	1 259
6 lipca 1984r.(piątek)	1 160	3 264
10 sierpnia 1984r.(piątek)	-	4 217
19 sierpnia 1984r.(piątek)	1340	-
7 września 1984r.(piątek)	740	-

Źródło: Tadeusz Królak, Funkcja wypoczynkowa Parku Kultury i Wypoczynku w Łodzi (maszynopis pracy magisterskiej), Łódź, 1985

Jedyną cechą wspólną tych badań, konieczną dla umożliwienia porównywania wyników był dzień tygodnia. Wszystkie rejestracje wykonano w zwykły dzień "pracujący" czyli w piątek.

Uzyskane wyniki potwierdzają dużą rangę obu badanych obiektów, co wyrażają znaczne ilości wypoczywających tam osób. Jednocześnie jednak wskazują one na dość znaczne wahania sezonowe w użytkowaniu tych obiektów. Okazuje się, iż Ogród Zoologiczny najliczniej odwiedzany jest w okresie wiosennym, bardzo interesującym z punktu widzenia zachowań przebywających tam zwierząt. Dodatkowym czynnikiem tłumaczącym duży napływ zwiedzających (18 maja - 3,5 tys.) w porze wiosennej jest to, iż wiosna jest tradycyjnym okresem wycieczek szkolnych, z których część organizowanych jest właśnie do Ogrodu Zoologicznego.

Odmiennej sezonowością odznacza się "Wesołe Miasteczko", które szczególnie mocno jest odwiedzane w okresie wakacji, co łączy się ze spędzaniem wolnego czasu przez dzieci i młodzież na terenie miasta.

Ranga i znaczenie Parku Kultury i Wypoczynku dla spędzania przez Łódzian czasu wolnego na otwartych przestrzeniach jest teoretycznie i praktycznie bardzo duża (duża przestrzeń, różnorodnie zagospodarowana), ale wciąż jeszcze wykorzystana w bardzo niewielkim stopniu, o czym świadczy niewielka w stosunku do potencjalnych możliwości liczba wypoczywających tam w dzień powszedni osób.

Wypoczynek w parku im. A.Mickiewicza

W celu określenia roli i znaczenia tradycyjnych parków miejskich w spędzaniu czasu wolnego przez Łódzian przeprowadzono badania terenowe na obszarze jednego z najstarszych parków Łodzi,

położonych na terenie dzielnicy Bałuty, w parku im. A.Mickiewicza.

Teren parku im. A.Mickiewicza obejmuje powierzchnię kilkudziesięciu hektarów i jest w większości pokryty starodrzewiem. Urządzenie parku i jego wyposażenie stwarza zachęcające warunki do spędzania tam wolnego czasu i odpoczynku. Park współcześnie sąsiaduje z dwoma osiedlami domów jednorodzinnych oraz dwoma nowymi osiedlami blokowymi.

Szczegółowe pomiary prowadzono na terenie parku przez 2,5 miesiąca w okresie od 17 lutego do 30 kwietnia 1982 roku. Polegały one na ustaleniu liczby osób wypoczywających na terenie parku w godzinach od 11.00 do 13.00 i od 15.00 do 17.00. Obok rejestracji liczby osób przeprowadzono z celowo wybranymi 100 osobami wywiady pozwalające na określenie miejsca zamieszkania wypoczywających, czyli zasięgu przyciągania badanego parku (tabela 11).

Analiza uzyskanych wyników wskazuje na niewielką frekwencję wypoczywających na badanym terenie. W dni słoneczne badanego okresu frekwencja ta oscylowała średnio w granicach 80 osób, przy czym wartości maksymalne nie przekraczały 150 osób. Nieco więcej osób wypoczywało w godzinach poobiednich (15.00-17.00) niż w godzinach dopołudniowych (11.00-13.00).

Dwukrotnie mniej osób wypoczywało w parku przy pogodach pochmurnych w godzinach dopołudniowych. W takie dni liczba wypoczywających osób nie przekraczała średnio 30, a w godzinach poobiednich dochodziła do 40.

Większość wypoczywających osób stanowiły małe dzieci, przebywające tu na spacerach z rodzicami lub dziadkami, a także ludzie w wieku emerytalnym.

Analiza miejsc zamieszkania wypoczywających na terenie parku bardzo wyraźnie wskazała na jego lokalny charakter. Aż 82% z ankietowanej grupy 100 osób mieszkało w zasięgu 1 km odległości od parku czyli w odległości, która gwarantowała swobodne dojście piesze nawet w starszym wieku, czy z małym dzieckiem.

Analizując przedstawione wyniki badań dotyczące zarówno liczby wypoczywających w parku osób, jak również miejsc ich zamieszkania pamiętać musimy, iż pomiary te prowadzone były w okresie przedwiosnia i wiosny, co z jednej strony mogło zadecydować o obniżeniu frekwencji, z drugiej zaś mogło wpłynąć na jej wiarygodność. Wiosna bowiem jest porą roku, która wyzwała dodatkowe potrzeby kontaktu z przyrodą u tych wszystkich, którzy decydują się przeznaczyć swój wolny czas na odpoczynek na otwartych przestrzeniach.

Przedstawione wyniki potwierdzają wcześniejszą tezę, iż parki miejskie Łodzi nie posiadające dodatkowych programów wyposażenia - jak omawiany wcześniej Park Kultury i Wypoczynku - i zlokalizowane w otoczeniu czy w pobliżu osiedli mieszkaniowych (zwłaszcza typu blokowego) są lokalnym miejscem wypoczynku dla najbliższej mieszkających, których udział w tym wypoczynku jest bardzo ograniczony.

Wypoczynek w ośrodku wypoczynkowym im. 1 Maja ("Stawy Stefańskiego")

Celem określenia roli jaką w codziennym wypoczynku spełniają nieliczne w Łodzi ośrodki wypoczynkowe przeprowadzono badania sondażowe na terenie jednego z największych ośrodków w Łodzi - "Stawów Stefańskiego". Obiekt ten zlokalizowany jest nad rzeką Ner w południowej części miasta (dzielnica Górna) i dysponuje akwenem wodnym o powierzchni około 12 ha.

Badania prowadzone w dni robocze (w sezonie letnim) wykazały,

iż na terenie ośrodka przebywa nieco więcej mężczyzn (58%) niż kobiet. Dominują ludzie w wieku produkcyjnym (53,5%), przed młodzieżą (32,5%). Udział ludności w wieku emerytalnym na terenie ośrodka był niewielki, poniżej 7%. W strukturze zawodowej użytkowników ośrodka dominowali robotnicy (38,5%) oraz uczniowie i studenci (34,5%).

Interesująco kształtuje się również zasięg przestrzenny miejsc zamieszkania wypoczywających w omawianym ośrodku wypoczynkowym. Aż 70% ankietowanych (próba 200 osób) mieszkało na terenie dzielnicy Górna, czyli tej samej w której znajduje się obiekt, z czego 20,5% respondentów mieszka w promieniu do 2 km od obiektu i dochodzi do niego pieszo. Pozostałe 30% ankietowanych zamieszkiwało inne dzielnice Łodzi, przy czym byli to głównie mieszkańcy w pobliżu linii tramwajowych zapewniających dogodny i szybki dojazd do badanego ośrodka wypoczynkowego.

Przeprowadzony sondaż wykazał pewną odrębność zarówno składu zawodowego jak i struktury wieku wypoczywających w ośrodku wypoczynkowym. Opierając się o przedstawione wyniki możemy z dużym przybliżeniem stwierdzić, iż w ośrodkach wypoczynkowych spędzają swój codzienny wolny czas głównie ludzie w wieku produkcyjnym, przy minimalnym udziale emerytów oraz dzieci. W większości są to robotnicy oraz uczniowie i studenci. Zasięg terytorialny ośrodków wyraźnie przekracza ramy lokalne i jest uzależniony od dogodności połączeń komunikacyjnych.

Zaprezentowane w tym rozdziale wyniki szczegółowych badań terenowych, przeprowadzonych na obszarach reprezentujących różne formy otwartych terenów miejskich wykazały zróżnicowanie nie tylko w ilości wypoczywających w nich Łódzian, ale także w strukturze wieku i profesji badanych.

Ogrody działkowe są miejscem codziennego wypoczynku głównie emerytów i rencistów, którzy najczęściej zamieszkują najbliższe położone osiedla mieszkaniowe.

Wyjątkowym terenem otwartym w aglomeracji łódzkiej jest Park Kultury i Wypoczynku "Zdrowie". Wyjątkowość ta wynika zarówno z wielkości terenu jak i z programu jego zagospodarowania. Park ten jest miejscem codziennego wypoczynku różnych grup wiekowych i zawodowych mieszkańców Łodzi wypoczywających w różnych częściach tego obszaru, a zasięg terytorialny wypoczywających wskazuje na jego ogólnomiejską rangę. Bilans wypoczywających w tym parku potwierdza jednak niewielkie zainteresowanie Łodzian spędzaniem czasu wolnego na otwartych przestrzeniach.

Tradycyjne parki miejskie są miejscem wypoczynku codziennego bardzo niewielkiej liczby osób i to najbliższej zamieszkujących. Analiza demograficzna osób wypoczywających w tych parkach zdaje się uzasadniać stwierdzenie, iż człowiek współczesny wypoczywa w parku w trzech okresach swojego życia. Jako małe dziecko na spacerach z rodzicami lub dziadkami, jako młody rodzic prowadząc własne dziecko oraz jako emeryt, kiedy to przychodzi do parku z własnymi wnuczkami, bądź dla własnego wypoczynku i zadowolenia. Ten ostatni przypadek jest jedynym dobrowolnym i przyjemnościowym okresem wypoczynku człowieka współczesnego (mieszkańca Łodzi) w parku miejskim.

Ośrodki wypoczynkowe, a zwłaszcza te które związane są z akwenami wodnymi są miejscem wypoczynku głównie ludzi w wieku produkcyjnym (młodsze roczniki tego wieku) oraz młodzieży. Posiadają one znaczny zasięg oddziaływania uzależniony w sposób wprost proporcjonalny od dostępności komunikacyjnej miejskimi środkami lokomocji.

Przykładowo przedstawione badania empiryczne prowadzone nad wypoczynkiem codziennym mieszkańców Łodzi na różnych terenach otwartych nie pozwalają wprowadzić na dokonanie globalnego bilansu czasu i miejsca codziennego wypoczynku Łodzian, pozwalają jednak na sformułowanie wniosków i uogólnienie.

6. Próba uogólnienia

Kończąc rozważania zarówno o charakterze ogólnym jak i szczegółowym, poparte badaniami empirycznymi nad codziennym wypoczynkiem mieszkańców Łodzi na otwartych przestrzeniach, dokonamy próby uogólnienia naszej wiedzy na ten temat. Uogólnienie to nazywać będziemy - z pewnym uproszczeniem - modelem, co ma oznaczać iż mówić tu będziemy o pewnym wzorcu wypoczynku, jaki w latach 80-tych występował wśród mieszkańców Łodzi.

Pierwszym elementem determinującym ten model jest czas, jaki mogą i jaki przeznaczają na omawianą tu formę wypoczynku mieszkańcy Łodzi. Długość tego czasu zależna jest od codziennego czasu wolnego oraz od warunków pogodowych. Licząc tylko dni robocze (bez wolnych sobót i niedziel) oraz występujące na terenie Łodzi stany pogodowe można powiedzieć, iż przeciętny mieszkaniec Łodzi może spędzać swój codzienny czas na otwartych przestrzeniach w przybliżeniu około 100-120 dni. Należy tu zaznaczyć, iż rozkład tych dni w ciągu roku jest nierównomierny i koncentruje się głównie w okresie od wiosny do jesieni.

Długość codziennego czasu wolnego mieszkańców badanego miasta wykazuje dużą zależność od wieku oraz statusu zawodowego. Najmniej wypoczywają codziennie na otwartej przestrzeni ludzie pracujący w wieku produkcyjnym oraz ucząca się młodzież, najwięcej emeryci i dzieci.

Budując pierwszą część tego modelu opartą o czas przeznaczony na wypoczynek na otwartej przestrzeni uzyskujemy mało pocieszający obraz.

Przeciętny Łódzianin wypoczywa na otwartych przestrzeniach tylko w porze od wiosny do jesieni, a czas przeznaczony na ten wypoczynek uzależniony jest od wieku i stanu zawodowego, a waha się od kilku godzin (dzieci, emeryci) do kilkunastu minut (ludzie w wieku produkcyjnym, czynni zawodowo).

Druga część naszego modelu poświęcona jest miejscu i formie spędzania czasu wolnego na otwartych przestrzeniach.

Również i w tej części bardzo wyraźnie zaznacza się korelacja pomiędzy wiekiem mieszkańców miasta a miejscem wypoczynku. Łódzianie wypoczywają na terenach otwartych, które można zakwalifikować do siedmiu grup. Są to: ogrody przydomowe, zieleń międzyblokowa, ogrody działkowe, parki, Park Kultury i Wypoczynku, lasy komunalne oraz ośrodki wypoczynkowe. Zależność pomiędzy formą terenu a grupą wiekową wypoczywających mieszkańców Łodzi zestawiono w tabeli nr 12.

Tabela nr 12

Miejsca wypoczynku na otwartych przestrzeniach
mieszkańców Łodzi

<u>Grupy wieku</u>	<u>Dzieci w wieku</u>	<u>Dzieci w wieku</u>	<u>Młodzież</u>	<u>Dorośli w wieku</u>	<u>Emeryci</u>
<u>Miejsca wypoczynku</u>	<u>przed- szkolnym</u>	<u>szkoły podsta- wowej</u>		<u>produkcyjnym</u>	
1. Ogrody przydomowe	x	x	x	x	x
2. Zieleń międzyblokowa	x	x	x	x	x
3. Ogrody działkowe				x	x
4. Parki miejskie	x			x	x
5. Park Kultury i Wypoczynku	x	x	x	x	x
6. Las komunalny			x	x	
7. Ośrodki wypoczynkowe			x	x	

Najczęściej dla codziennego wypoczynku i to przez wszystkie wydzielone grupy wiekowe wykorzystywane są ogrody towarzyszące zabudowie mieszkalnej (najczęściej jednorodzinnej), zieleń międzyblokowa w zabudowie wielorodzinnej oraz Park Kultury i Wypoczynku, posiadający wyposażenie zapewniające szeroki program wypoczynku. Pozostałe tereny otwarte wykorzystywane są przez określone tylko grupy wiekowe.

Codzienny czas wolny spędza się w Łodzi na otwartych przestrzeniach głównie pracując fizycznie (ogrody przydomowe, ogrody dział-

kowe), uprawiając sporty (ośrodki wypoczynkowe, Park Kultury i Wypoczynku), spacerując w tym często z psem (zwłaszcza zieleń międzyblokowa) oraz wypoczywając biernie (odpoczynek na ławkach, trawie itp.).

Przedstawiony model obrazuje częstotliwość, długość, miejsce i formę codziennego spędzania czasu wolnego na otwartych przestrzeniach przez mieszkańców Łodzi lat 80-tych.

Źródła i materiały

Jerczyńska Anna - Park Julianowski jako obiekt turystyczno-rekreacyjny. Praca dyplomowa PST Uniwersytetu Łódzkiego, Maszynopis, Łódź, 1982

Królak Tadeusz - Funkcja wypoczynkowa Parku Kultury i Wypoczynku w Łodzi. Praca magisterska wykonana w Zakładzie Miast i Turyzmu Uniwersytetu Łódzkiego, Maszynopis, Łódź, 1985

Pichlak Tadeusz - Miejsca wypoczynku zimowego na terenie miasta Łodzi. Praca dyplomowa PST Uniwersytetu Łódzkiego, Maszynopis, Łódź, 1981

Tarkowska Pelagia - Ekonomiczno-przestrzenne podstawy funkcjonowania obiektu wypoczynkowego im. 1 Maja w Łodzi. Praca dyplomowa PST Uniwersytetu Łódzkiego, Maszynopis, Łódź, 1979

BIBLIOTEKA IT
Naukowo-Badawczych

A-1023

Tabela nr 1

Struktura wieku i płci mieszkańców Łodzi

stan w dniu 31 grudnia 1986 roku

Grupa wieku	Mężczyźni (%)	Kobiety (%)	Ogółem (%)
	389 384	458 025	847 409
0- 4	3,28	3,11	6,39
5- 9	3,43	3,30	6,73
10-14	3,18	3,02	6,20
15-19	2,65	2,75	5,40
20-24	2,75	3,06	5,81
25-29	3,66	4,07	7,73
30-34	4,62	5,05	9,67
35-39	4,53	4,88	9,41
40-44	3,00	3,24	6,24
45-49	2,48	2,88	5,36
50-54	2,71	3,32	6,03
55-59	2,89	3,87	6,76
60-64	2,67	3,82	6,49
65-69	1,52	2,21	3,73
70-74	1,14	2,00	3,14
75-79	0,87	1,81	2,68
80-84	0,41	1,08	1,49
85-89	0,13	0,43	0,56
90 i więcej	0,04	0,15	0,19
Razem	45,96	54,05	100,01

Potencjalny bilans czasu mieszkańców Łodzi
(w dzień powszedni)

Grupy wieku (w latach)	Wielkość grupy		Teoretyczne wykorzystanie czasu w dzień powszedni w godzinach na jednego mieszkańca w grupie						
	W liczbach bezwzględ- nych (tys)	w %	Potrzeby fizjolo- giczne	Praca zawodowa	Dojazdy dojścia	Zajęcia poza domem	Zajęcia domowe	Nauka	Czas wolny
0 - 6	77,0	9,1	18-14	-	-	-	-	-	6-10
7 - 15	96,0	11,3	11-12	6,0	0,5	0,5	0,5	1,5	3- 4
16 - 19	36,5	4,3	10,0	7,0	1,0	1,0	0,5	2,5	2
20 - 59 20 - 64	506,0	59,7	10,0	8,0	1,0	1,0	2,0	-	2
60 lub 65 i więcej lat	132,0	15,7	10,0	-	-	2,0	2,0	-	10

Źródło: Czesława Kamas - Zasoby i zagospodarowanie małego i średniego czasu wolnego uczniów Szkoły Podstawowej nr 200 w Łodzi (maszynopis pracy dyplomowej wykonanej na Poddyplomowym Studium Turystyki w Uniwersytecie Łódzkim)
Łódź, 1986

Tereny zielone Łodzi (bez ogrodów przydomowych)

stan w 1984 roku

Wyszczególnienie	Nazwa dzielnicy					Ogółem
	Bałuty	Górna	Polesie	Śródmieście	Widzew	
1.Powierzchnia w ha (dzielnicy)	6 366,0	5 262,0	3 784,0	683,0	5 336,0	21 431,0
2.Liczba mieszkańców w tys.	245,0	202,0	174,0	104,0	124,0	849,0
3. Powierzchnia dzielnicy przypadająca na 1 mieszkańca w m ²	259,8	260,4	217,5	65,7	430,3	252,4
4.Tereny zielone ogółem w ha w tym:	2 260,71	800,69	895,89	96,23	671,76	4 725,28
a) Lasy komunalne w ha	1 237,41	76,36	100,85	-	57,89	1 472,51
b) Parki i zieleńce w ha	167,13	76,14	417,20	33,66	143,37	837,50
c) Ogrody działkowe w ha	182,53	87,04	115,64	2,36	193,58	581,15
d) Ośrodki wypoczynkowe i przywodne w ha	21,50	75,50	0,50	-	0,20	97,70
5.Tereny zielone ogółem na 1 mieszkańca w m ²	92,3	39,6	51,5	9,2	54,2	55,7
6.Parki i zieleńce na 1 mieszkańca w m ²	6,8	3,8	24,0	3,2	11,6	9,9
7.Ogrody działkowe - liczba działek	4 283	1 950	2 738	75	4 424	13 470

Opracowano na podstawie informacji Łódzkiego Przedsiębiorstwa Ogrodniczego

Ogrody przydomowe (stan około 1980 roku)

Nazwa dzielnicy	Liczba osób zamieszkujących domy z ogrodami przydomowymi (w tys.)	Procent mieszkańców dzielnicy
Bałuty	20,5	8,4
Górna	59,0	29,0
Polesie	14,5	8,9
Śródmieście	0,5	0,5
Widzew	10,0	9,5
Ogółem	104,5	12,7

Szacunek własny autora

Warunki meteorologiczne Łodzi

M i e s i ą c e	Średnie miesięczne temperatury powietrza (lata 1951-1985)	Średnie miesięczne sumy opadów w mm (lata 1951-1985)	Rok 1985 - liczba dni				
			Pogodne	Pochmurne	Z deszczem	Z śniegiem	Z mgłą
Styczeń	- 3,1	28	2	15	4	21	7
Luty	- 2,4	28	2	10	5	20	3
Marzec	1,7	29	1	20	13	12	10
Kwiecień	7,2	36	6	5	17	6	2
Maj	12,7	54	5	3	18	1	3
Czerwiec	16,4	70	2	8	24	-	2
Lipiec	17,6	89	4	-	19	-	2
Sierpień	17,2	68	10	8	17	-	4
Wrzesień	13,2	47	2	9	18	-	4
Październik	8,3	38	5	10	15	-	15
Listopad	3,2	40	-	10	12	12	7
Grudzień	- 0,8	37	3	18	17	10	9
O g ó ł e m	-	564	42	116	179	82	68

Źródło: Rocznik Statystyczny Województwa Łódzkiego 1986r.

Ogrody działkowe jako miejsce wypoczynku. Wybrane przykłady /stan w 1985 roku/

Wyszczególnienie	Charakterystyka ogrodu działkowego										O g 6 2 e n	
	"In. Montwiłka"		"Sielanka"		"Obrońców Po- koju"-rok zało- żenia 1955		"Władcy Bytoms- 1957		"Pigwa" rok założenia 1983			
	rok założenia 1933		rok założenia 1954									
	w liczbach	w %	w liczbach	w %	w liczbach	w %	w liczbach	w %	w liczbach	w %	w liczbach	w %
Ogółem działki	239	100,0	45	100,0	905	100,0	26	100,0	116	100,0	1 331	100,0
A. Grupy społeczne użytkowników												
1. Robotnicy	11	4,6	13	28,9	387	42,8	1	3,6	40	34,5	452	33,9
2. Pracownicy inżynieryjno-techniczni	6	2,5	1	2,2	41	4,5	4	15,4	5	4,3	57	4,3
3. Pracownicy administracji	18	7,5	5	11,1	141	15,6	3	11,5	51	44,0	218	16,4
4. Kadra kierownicza	18	7,5	5	11,1	22	2,4	-	-	8	6,9	53	4,0
5. Przedstawiciele wolnych zawodów	7	2,9	4	8,9	21	2,3	5	19,3	9	7,8	46	3,5
6. Emeryci	179	75,0	17	37,8	293	32,4	13	50,0	3	2,5	505	37,9
B. Odległość ogrodu od miejsca stałego zamieszkania w m												
1. do 500	84	35,1	28	62,2	98	9,7	16	61,6	65	56,0	281	21,1
2. 500 - 1000	48	20,1	9	20,0	334	36,9	-	-	-	-	391	29,4
3. 1000 - 1500	2	0,8	-	-	20	2,2	3	11,5	-	-	25	1,9
4. 1500 - 2000	19	8,0	5	11,1	240	26,5	3	11,5	20	17,3	287	21,5
5. 2000 i więcej	86	36,0	3	6,7	223	24,7	4	15,4	31	26,7	347	26,1

Źródło: Wyniki badań terenowych

Wypoczynek codzienny w parku im. A.Mickiewicza
w Łodzi (stan w 1982 roku)

D a t a	Ilość osób wypoczywających				Struk- tura w %
	Pogoda słoneczna		Pogoda pochmurna		
	godzina		godzina		
	11-13	15-17	11-13	15-17	
17 lutego	60				
23 lutego		62			
24 lutego	112				
25 lutego	90	77			
4 marca			12	33	
5 marca			21	20	
12 marca		125			
17 marca	40	78			
18 marca				48	
24 marca			29	51	
25 marca				43	
30 marca			40		
31 marca			10	43	
1 kwietnia	73				
2 kwietnia	55	35			
7 kwietnia				39	
9 kwietnia				24	
14 kwietnia	105	70			
20 kwietnia		150			
21 kwietnia	90	73			
28 kwietnia				44	
29 kwietnia			30	46	
30 kwietnia			61	40	
wartość średnia	78	84	29	39	

Miejsca zamieszkania wypoczywających (badania reprezentacyjne - 100 osób)					
do 500 metrów					72,0
500 - 1000 metrów					10,0
1000 - 1500 metrów					8,0
1500-2000 metrów					8,0
2000 i więcej metrów					2,0

Źródło: Anna Jerczyńska - Park Julianowski jako obiekt turystyczno-rekreacyjny (maszynopis pracy dyplomowej PST UŁ9 Łódź, 1982)